Akademik Etik; Kavramlar,Tanım ve Tartışmalar

Prof. Dr. Nüket Örnek Büken
HÜTF Tıp Etiği AD

Yanlışın Eleştirisi Dilin Eleştirisi ile Başlar…

- *When Captain Cook arrived in Australia, he was in the company of a local Aboriginal chieftain when he saw his first kangaroo. He asked the man,*
- *“What is that?” The chieftain, not understanding English, replied “Kangaroo?” which meant” What did he say?” in his native tongue.*

Kavramlar - Değerler Tartışmalar

- Etik
- Biyoetik
- Biyomedikal Etik
- Tıp Etiği
- Araştırma Etiği
- Çevre Etiği
- Akademik Etik
- Etik Bildirgelerin Anlamı
- Farkındalık ve Duyarlılık kazanmak

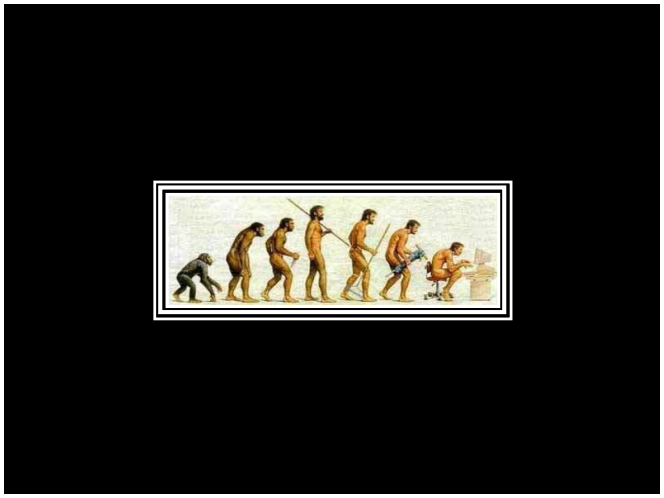

ETİK DEĞERLENDİRME

- İçgörüş sağlar
- Algılamaya yardımcı olur
- Öngörüşe zemin hazırlar.

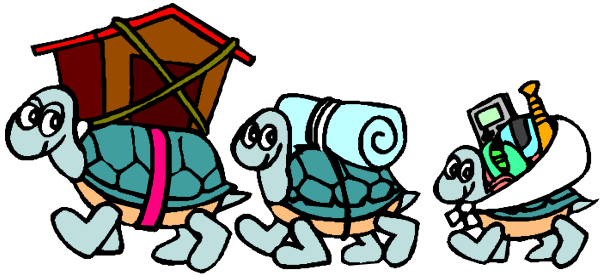

ETİK KURULLAR KURMA NEDENLERİ

“Hiçbirimiz hepimiz kadar iyi değiliz…”

ETİK KURULLAR

ETİK KURUL NASIL KURULUR?

- **Çalışma prosedürlerini belirleyin**
  - Toplantıların sıklığı
  - Toplantıların resmi raporları
  - Tutanaklar
  - Kararlar
  - Raporların dağıtımı
  - Belgelerin sağlanması
  - Toplantıların hazırlanması

-Etik Kurul bir Danışma Kuruludur-

Etik Kurulların çalışmasında temel ilke, yaptırıma yol açan bir bildirimde bulunmadan önce söz konusu sorunun, karşılıklı görüşme, iyi bir iletişim yolu kurma,kişileri aydınlatma, eğitme onlara rehberlik sağlama yoluyla çözüme kavuşturulmasıdır.

Etik Sorumluluk

- Profesyoneller etik sorumluluklarının farkına varmadıkça, hiçbir düzenleyici sistem uygun şekilde çalışamaz.
- Fazladan yapılacak düzenlemelerin bir tehlikesi de profesyonellerin kendi sorumlulukları yerine, düzenlemelerle uyumlu olmaya dikkat sarf etmeleri yüzünden, ahlaki sorumluluk duygusunun göz ardı edilebilecek olmasıdır.

İdeal üniversitenin “olmazsa olmaz”ları

- **Akademik özgürlük**
- **Akademik özerklik**
- **Akademik etik**
- **Akademik liyakat**
- **Akademik hareketlilik**

Akademik özgürlük

Öğretim elemanlarının sahip olması gereken akademik özgürlüğün üç temel boyutu vardır:

- Araştırma yapmak ve bunların sonuçlarını yayınlamak
- Üniversitede ders verirken neyi nasıl anlatacağına karar vermek
- Araştırma ve düşüncelerinden dolayı kurumsal sansüre ve baskıya maruz kalmamak

Akademik Özerklik

- Üniversiteler kendi bilim politikalarına uygun olarak bütçesini yapan, ulusal ve uluslararası bilim kuruluşları ile organik bağ kurabilen ve kararlarında kendi idari-etik kurallarına bağımlı kurumlar olmalıdır.

Akademik Liyakat

- Türkiye Bilimler Akademisi (TÜBA) **bilim insanını** şöyle tanımlamaktadır:

  ‘bilim insanı, akademik yaşamının bütün evrelerinde ve öğretim, yönetim ve akademik değerlendirmelere ilişkin görevlerde bilimsel liyakati temel ölçüt olarak kabul eder, temel etik kurallarının dışına çıkmaz ve bu kuralların dışına çıkılmasına göz yummaz. Eğitimin eksik verilmesi; kopyacılık; akademik ilerleme ve ödül jürilerinde bilimsel liyakat ölçütlerinin dışına çıkmak; kişileri kayırmak ve benzer davranışlar kabul edilemez’.

Akademik etik

- Üniversite dünyasında herkesin bildiği gördüğü ama kimilerinin bilmezlikten ve görmezlikten geldiği kimilerinin ise statükonun devam etmesi uğruna ses çıkaramadığı konuları kapsar

Akademik etik değerlerin geçerli olabilmesi üniversitelerde üç temel unsurun niteliğinin arttırılması ile sağlanır:

- İnsan Kalitesi
- Sistem Kalitesi
- Yönetim Kalitesi

Özdenetime nereden başlayabiliriz?

- Kurumları ayakta tutan, geliştiren, saygın kılan, kapıdaki güvenlik görevlisinden, en üstteki yöneticisine kadar olan kadronun yetkinliğidir.
- Üniversitedeki kadronun diğer kurumlardan çok daha özenle seçilmesi gerekir; çünkü bu kurumlar insan yetiştiren kurumlardır.

Akademik Etiğin İlgili Tarafları

- Üniversite Öğretim elemanlarının görev ve sorumlulukları / Hakları
- Üniversite Yöneticilerinin Görev ve Sorumlulukları / Hakları
- Üniversite Öğrencilerinin Görev ve Sorumlulukları / Hakları

Öğretim üyesinin üç temel görevi bulunmaktadır.

- Eğitim ve öğretim,
- Bilimsel araştırma
- Bulunduğu coğrafyadaki toplumun bilinçlenmesini sağlamaktır.

- Üniversite çatısı altında araştırma yapanların araştırma etiği açısından gereklilikleri yerine getirmesi;
- Eğitici ve öğrencilerin görev ve sorumluluklarının, ayrıca haklarının tanımlanmış olması;
- Üniversite yöneticilerinin görev ve sorumluluklarının tanımlanması

Mobbing- Yıldırma-Bezdiri

- İngilizce yıldırma (mobbing) kavramı, “mob” kökünden gelmektedir.
- “Mob”sözcüğü, İngilizce’de yasal olmayan biçimde şiddet uygulayan kalabalık veya“çete” anlamındadır.
- Bir eylem biçimi olarak mobbing sözcüğü ise, psikolojik şiddet, kuşatma, topluca saldırma, rahatsız etme veya sıkıntı verme anlamına gelmektedir.

Mobbing Nedenleri

- Mobbing aktörlerinin kişilikleri
- Mobbing sürecine hedef olan mağdurlar
- Mobbing sürecinin nedeni olarak örgütsel sistem
- Mobbing sürecinin nedeni olarak sosyal sistem.

Mobbing Aktörü ve Kişilik Analizi

- Mobbing aktörleri olarak zorbaların kişilik özellikleri:
  - Antipatik
  - Narsist
  - Tehdit altında ben merkezci
  - Kendi normlarını örgüt politikaları haline getirmeye çalışan
  - Önyargılı ve duygusal

Mobbing Mağdurunun Kişilik Analizi

- Mobbing araştırmalarından elde edilen bulgulara göre, yıldırma mağdurlarının ayırt edici özellikleri yoktur, yıldırma herkesin başına gelebilir.
- Hakkını aramaktan ve kendini savunmaktan ileri derecede çekinen ve çatışmadan şiddetle kaçan, dürüst ve iyi niyetli kişilerin yıldırmaya maruz kaldıkları görülmektedir.
- Mağdurların iyi niyetli, içe kapanık olmaları yıldırma aktörlerini harekete geçirmektedir.

Mobbing mağdurları

- Zeki, yetenekli, yaratıcı, başarı yönelimli, dürüst, güvenilir, politik davranmayan, işini çok iyi yapan, çalışma ilkeleri ve değerleri sağlam ve bunlardan ödün vermeyen, dürüst, güvenilir ve işleriyle özdeşleşen kişilerdir.

Mobbinge maruz kalma olasılığını artıran özellikler

- Yaratıcı ve bağımsız düşünme ve yeni fikir ve yöntemleri ileri sürme yoluyla diğerlerini rahatsız etme.
- Kişinin değiştiremeyeceği özellikleri; rengi, cinsiyeti, aksanı,temsil ettiği sınıfı…

İşyerlerinde yıldırmayı ortaya çıkaran dört belirgin özellik

- İş tasarımındaki belirsizlik
- Lider yetersizliği
- Mağdurun sosyal açıdan yetersizliği
- Departmandaki düşük ahlaki standartlar

Kapitalist kültürün egemen kıldığı yeni toplumsal değerler mobingi tetikler…

- **Aşırı Rekabet**
- **Aşırı Verimlilik Baskısı**
- **Bencillik ve Egoizm**
- **Bireysellik**
- **Ahlaki İlke ve Değer Kaybı**
- **Devamlı Değişim ve Yenilik**

Akademik Yaşamda Mobbing Neden Yaygın?

- Akademik eğitimde mevcut olan “usta-çırak” ilişkisi “ben yaptım oldu” zihniyetinin hakim olduğu bir düzeni yaratmaktadır.
- Akademinin yönetim ve idari yapılanması içerisinde usul hukuku bilinmemekte, uygulanmamaktadır.
- Öğretim üyeleri yöneticilikle ilgili bir eğitimden geçmeden idareci olmaktadırlar.

Mobbing sebepleri

- **İdeoloji**

  Türkiye'de ideolojilerin çatıştığı alanlardan birisi üniversitelerdir. Üniversitelerin düşünce ve ifade özgürlüğünün en fazla olması gereken yerler olmasına karşın, karşıt görüşe tahammülsüzlük, ideolojik eksende gruplaşmalara yol açmaktadır. İdeolojilerine göre kişiler ötekileştirilmektedir.

Mobbing sebepleri

Cinsiyet

- Üniversitelerde kadına karşı cinsiyet ayrımı, kadınların böyle bir ayrımcılıkla karşı karşıya kalmaları, hem çalışma iklimini hem de psikolojik durumlarını olumsuz etkilemektedir.

- Başarılı kadınların mobbing sürecinde kolay yıldırılabileceği düşüncesi, kadınların duygusal ve fiziksel olarak daha zayıf algılanmasından kaynaklanmaktadır.

Mobbing sebepleri

- **Ast-üst ilişkisi**
- İlki yönetici ve yönetici olmayanların oluşturduğu ast - üst, ikincisi ise akademik ünvanların ortaya çıkardığı ast - üst ilişkileri olmak üzere iki çeşittir.
- Yöneticiler, kanunlar ve yönetmeliklerde açıkça belirtilmeyen konularda takdir yetkisi kullanırken keyfi uygulamalara girmektedir.
- Kendilerine ideolojik olarak yakın bulduğu kişilere aynı kuralı farklı uygularken, ötekileştirdiği kişilere daha farklı uygulayabilmektedir.

Mobbing sebepleri

- **Karar süreçleri**

  Yönetim Kurulu, Fakülte Kurulu, Enstitü Kurulu, Üniversite Senatosu gibi yönetim organlarında muhalefet eden, edebileceği düşünülen, sorgulayan üyeler baskılanmakta, dışlanmakta, istifaya zorlanmakta ve örtülü tehditlerle yıldırılmaktadır.

Ders dağılımları

- Ders dağılımlarında adalet ve uzmanlık ilkesinden uzaklaşılmaktadır. Yıldırılan kişilerin derslerinin ellerinden alınması veya olması gerekenden daha az ders verilmesi sağlanmaktadır.
- Alan dışı derslere girmeye zorlanması, girdiği derslerin sürekli başka derslerle değiştirilmesi gibi akademik kurallara uymayan davranışlar sergilenmektedir.
- Ders saatlerinin keyfiyete göre düzenlenmesi ile bazılarının işi kolaylaştırılmakta, yıldırılmak istenen kişiler de zor durumda bırakılmaktadır.

Menfaat çıkar ilişkileri

- Vize ve final sınav gözetmenlikleri, öğrenci danışmanlık görevleri dağıtılırken eşit uygulamalardan uzaklaşılmakta, ötekileştirilen kişilere daha fazla görev verilmektedir.

Akademik Jüriler

- Öğretim üyelerinin atanması ve yükseltilmesinde, dosyalarının, yayınlarının incelenmesi sürecinde, doçentlik sınavının ilk aşamasını oluşturan yayın değerlendirmesi ve ikinci aşaması olan sözlü sınav aşamasında görevlendirilen jürilere baskı yapılması, jüri üyelerinin tehdit edilmesi yoluyla yıldırılan/bezdirilen kişinin haklarının ve başarısının engellenmesi söz konusudur. Bu yıldırma/bezdirme uygulamaları kimi zaman yıllarca sürmektedir.

Taciz

- Irk, etnik köken, din, cinsel tercih, cinsiyet ve kişisel özelliklere yönelik, kişi ya da kişileri küçük düşürücü, güç kullanımı içeren/ içermeyen her türlü görsel/sözel veya fiziksel davranışlar taciz tanımına girer.
- Tacizi belirleyen unsur niyet değil, diğer kişinin üstünde bıraktığı etkidir.

Cinsel Taciz

- Taciz içeren davranışlar arasında tanımlanması en zor olanı cinsel tacizdir.
- Cinsel tacizi temelde olayın öznel koşulları belirler.
- Cinsel tacizin açık ya da örtülü birçok çeşidi vardır; genelde ast-üst ilişkileri veya kadın-erkek ilişkileri içinde görülmesine karşın, aynı konumdaki bireyler ve hemcinsler arasında da rastlanılmaktadır.

Cinsel Taciz

- Bireyin, istemediği halde cinsel şakalara, tekliflere, cinsel içerikli görsel, sözel ya da fiziksel bir harekete maruz kalması aşağıdaki koşullar altında cinsel taciz olarak tanımlanır:
  - Cinsel içerikli teklife uymadığı takdirde kişinin akademik ya da iş hayatıyla ilgili bedeller ödeyeceği, uyduğu takdirde ise hak etmediği kazançlar sağlayacağının açık olarak söylendiği veya ima yoluyla belirtildiği durumlar
  - Kişinin korkutulduğu, sindirildiği ve düşmanca bir ortam yaratılması sonucu akademik ya da iş performansının etkilendiği durumlar

Eşit Statüde Olmayan Bireyler Arasında Gönüllü Cinsel ve Romantik İlişkilerle İlgili Etik Sorunlar

- Eşit statüde olmayan bireylerin (öğretim elemanı ile öğrenci, araştırma görevlisi ile öğrenci) gönüllü cinsel ve romantik ilişkilere girmeleri, her iki taraf için yıpratıcı riskler içerebilir.
- **Bu tür ilişkilerin çıkar çatışması, istismar, kayırma potansiyeli taşıma olasılığı yüksek olup, bundan özgür ve liyakata dayalı çalışma ortamı zarar görür.**
- Gönüllü ilişkilerde esas sorumluluk hiyerarşik sıralamada daha üst konumda olan kişinin üzerindedir. Özellikle öğretim elemanı ile öğrenci ilişkisi söz konusu olduğunda çok daha ciddi boyutlarda bir sorun ortaya çıkar.
- **Bu tür ilişkiler kabul edilemez çünkü öğretim üyesinin rolü sadece sınıf içindeki konumuyla sınırlı değildir. O aynı zamanda bir danışman ve entelektüel yol göstericidir.**

Mobbing ve Tacizin yol açtığı psikolojik sonuçlar

- Psikosomatik şikâyetler
- Depresyon
- Anksiyete (endişe)
- Post-travmatik stres bozukluğu
- Saplantı

YALNIZ DEĞİLSİNİZ…
HÜ AKADEMİK ETİK KURULU

http://www.etikkurul.hacettepe.edu.tr
http://www.etikkurul.hacettepe.edu.tr/akademik
akademiketikkurul@hacettepe.edu.tr

HÜ Akademik Etik Kurul Kılavuzları

http://www.etikkurul.hacettepe.edu.tr/akademik/basvuru.php

- Akademik Etik Kurul Başvuru Kılavuzu
- Hacettepe Üniversitesinin Etik Değer ve İlkeleri
- Hacettepe Üniversitesi Senatosunda Kabul Edilmiş Etiğe Aykırı Davranışlar
- Hacettepe Üniversitesi Tacizden Korunma ve Koruma Kılavuzu

Teşekkür Ederim…